

EKONOMICKÁ AKTIVITA A SLADĚNÍ RODINNÉHO ŽIVOTA S PRACÍ POHLEDEM VÝSLEDKŮ VŠPS 2018

Filip Hon¹⁾ – Michaela Kadlecová²⁾ – Jitka Langhamrová³⁾

ECONOMIC ACTIVITY AND WORK-LIFE BALANCE AS REFLECTED IN THE RESULTS OF THE LABOUR FORCE SURVEY

Abstract

This article deals with economic activity in relation to childcare and education level. It focuses on work-life balance using data from the Labour Force Survey and especially from an ad-hoc module fielded in 2018. Firstly, it analyses economic activity and inactivity and employment and unemployment according to education level. Secondly, it explores flexible working hours and the use of childcare services by women. The topic of this article is oriented towards economic demography, which is the part of demography that plays a significant role in countries that currently have an ageing population.

Major changes have also been observed in the educational structure of the population in recent years, along with some specific changes among people with a tertiary education in terms of how they reconcile family and work life. These changes currently need be devoted increasing attention, especially in terms of current planning for a future pro-natalist policy, pension reforms, and so forth.

Keywords: Work-life balance , economic activity employment, education level, childcare

Demografie, 2021, 63: 66–85

ÚVOD

Tento příspěvek se zabývá analýzou ekonomické aktivity a sladěním rodinného a pracovního života obyvatel České republiky, a to s využitím dat výběrového šetření pracovních sil.

Jedná se o téma, jenž spadá pod speciální oblast demografie, kterou je možné nazvat ekonomickou demografií. Neexistuje jediná vyčerpávající definice objasňující, čeho se ekonomická demografie týká,

nicméně je jí možné definovat například následujícím způsobem. Jedná se o demografii, kde spíše než samotný člověk jako jednotlivce je zkoumán jeho lidský kapitál, vše co s ním souvisí a reprodukce právě lidského kapitálu. Samotný pojem lidského kapitálu je možné opět zjednodušeně definovat jako všechny schopnosti, dovednosti a znalosti, kterými člověk disponuje a může jich využívat (Koschin, 2005). Kromě toho je do lidského kapitálu možné zahrnout i zdra-

1) Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta informatiky a statistiky, katedra demografie, nám. Winstona Churchilla 4, 130 67 Praha 3, Česká republika. Kontakt: xhonf01@vse.cz.

2) Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta informatiky a statistiky, katedra demografie, nám. Winstona Churchilla 4, 130 67 Praha 3, Česká republika. Kontakt: kadm02@vse.cz.

3) Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta informatiky a statistiky, katedra demografie, nám. Winstona Churchilla 4, 130 67 Praha 3, Česká republika. Kontakt: jitka.langhamrova@vse.cz.

votní stav populace, který určuje, zda je možné nabytý lidský kapitál také využívat (Pechholdová, 2011). Lidský kapitál je samozřejmě obtížně měřitelný. Za cenu určitého zjednodušení ho může indikovat například vzdělanost populace (Koschin, 2005).

Význam témat týkajících se ekonomické demografie v poslední době roste z důvodu absolutního i relativního stárnutí populace. V reakci na ně a na některé podněty ze strany Evropské unie, jako je například směrnice o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem, která se zaměřuje na rozdíly v odměňování a zaměstnanosti žen a mužů (Evropská komise, 2017), je aktuálně vedena stále intenzivnější politická debata na témata s demografií přímo související. Ministerstvo práce a sociálních věcí například připravuje prostřednictvím Komise pro spravedlivé důchody důchodovou reformu a plánuje opatření z oblasti natalitní politiky za účelem zlepšení životních podmínek mladých rodin.

Při plánování podobných opatření je potřeba právě kromě kalkulace celkového počtu lidí v jednotlivých věkových skupinách zohledňovat i jejich lidský kapitál. Je to možné demonstrovat například na případu důchodové reformy. Zde je třeba důkladně se seznámit s tím, jak se liší ekonomická aktivita lidí ve vyšším věku dle vzdělání a dalších charakteristik. Důležitost podobných úvah dokládá například i to, že jako první opatření v rámci připravované důchodové reformy jsou řešeny předčasné odchody do důchodu pro náročné profese (MPSV, 2020).

Z hlediska natalitní politiky je potřeba analyzovat dopad péče o dítě na postavení na pracovním trhu, u kterých rodičů je poptávka po flexibilních úvazcích, ve kterých profesích jsou tyto úvazky dostupné, jak budou využívána zařízení nabízející předškolní péči a jaká je jejich dostupnost nebo pro koho je stěžejní zvýšení finanční zátěže v důsledku péče o dítě. Právě na tyto oblasti, společně například s dostupností bydlení, zavedením zálohovaného výživného nebo větší rovnoměrností odměňování dle pohlaví se mají plánovaná opatření na základě návrhu MPSV zaměřit (MPSV, 2019). Z demografického pohledu se jedná o faktory, které mohou vést k úpravě reprodukčních plánů každého jedince.

Nalézt odpovědi na všechny tyto otázky přesahuje potenciál jednoho přehledového článku, navíc na podrobnou analýzu u některých z těchto hledisek nejsou aktuálně ani dostupné dostatečně detailní údaje. Hlav-

ním cílem tohoto příspěvku je na základě dat dostupných z jednoho ze stěžejních zdrojů pro ekonomickou demografii, kterým je výběrové šetření pracovních sil (zkráceně VŠPS), přinést nové zajímavé skutečnosti do tohoto komplexního problému. Příspěvek se věnuje roku 2018 a to z důvodu, že v tomto roce byl navíc v rámci výběrového šetření pracovních sil realizován ad-hoc modul na téma sladění rodinného a pracovního života, který přináší spoustu zajímavých informací o situaci rodin s dětmi do patnácti let s rozlišením podle různých demografických charakteristik, na které je tak možné se podívat v celkovém kontextu údajů zjištěných o ekonomické aktivitě obyvatelstva.

První část příspěvku je věnována metodologii za účelem objasnění způsobu sběru dat a v návaznosti na to také objasnění toho, jaké kompromisy je třeba při analýze akceptovat. Další část se věnuje ekonomické aktivitě a zaměstnanosti populace z hlediska věkové, pohlavní a vzdělanostní struktury populace. Poslední část příspěvku je zaměřena na výsledky plynoucí z ad-hoc modulu sladění rodinného a pracovního života.

METODOLOGIE

V této části je nejprve stručně popsán způsob realizace výběrového šetření, ze kterého pocházejí analyzované údaje, a poté jsou popsány klasifikace, které budou používány v následujícím textu.

Výběrové šetření pracovních sil

Tento oddíl se věnuje popisu analyzovaného šetření. Metodika VŠPS zde vzhledem k její obsáhlosti bude objasněna pouze ve stručnosti pro účely tohoto článku, informace jsou čerpány z vyčerpávajících publikací věnujících se pouze metodice výběrového šetření pracovních sil statistických úřadů, ve kterých lze nalézt podstatně podrobnější metodologii (Eurostat, 2018; ČSÚ, 2019).

Hlavním cílem tohoto šetření je rozdělit populaci dle ekonomické aktivity a zaměstnanosti s přihlédnutím k demografickému členění populace jako je věk, pohlaví nebo úroveň vzdělanosti. Kromě toho je každý rok realizován jiný ad-hoc modul za účelem získání údajů na zvláštní aktuálně důležité téma, v roce 2018 jím bylo sladění rodinného a pracovního života (Eurostat, 2018).

Realizace šetření se vzhledem k velikosti zkoumané populace provádí pomocí dvoustupňového výběru. Na prvním stupni je vybírán sčítací obvod, na druhém stupni je ze sčítacích obvodů vybírán konkrétní byt, který je výběrovou jednotkou. Sčítací obvod je vybírán metodou znáhodněného systematického výběru s pravděpodobnostmi zahrnutí přímo úměrnými počtu trvale obydlených bytů v tomto obvodu a byt je vybrán prostým náhodným výběrem. Předmětem šetření jsou osoby v hospodářických domácnostech obvykle bydlící ve vybraných bytech. Šetření realizuje Český statistický úřad a poskytuje informace Eurostatu pro účely politik Evropské unie (ČSÚ, 2019). V roce 2018 se ad-hoc modulu zúčastnilo 22 829 respondentů z celkové populace ve věku 18–64 let. Ve stejném věkovém intervalu bylo dotazováno 17 436 zaměstnaných osob (Eurostat, 2019).

Eurostat následně vydává harmonizované a do značné míry spolehlivé populační odhady za celou Českou republiku v tisících obyvatel dle různých charakteristik (Eurostat, 2020). V textu jsou pro potřeby analýzy použity hodnoty, které byly odhadnuty odborníky na výběrová šetření. Ty byly místy, kde to bylo vhodné vzhledem k lepší interpretovatelnosti, převedeny na relativní čísla. Při výpočtu relativního čísla se vychází z populačního odhadu počtu lidí, kteří volili danou odpověď a populačního odhadu lidí v demografické skupině, kteří na otázku odpověděli. Do analýzy byly zahrnuty pouze otázky s minimální „no response“. Oba odhady jsou uskutečňovány na tisíc obyvatel nezávisle na sobě, a tak nemusí všude při součtu relativně vyjádřených odpovědí vyjít s přesností na desetinná místa sto procent.

Samozřejmě vzhledem k tomu, že údaje vycházejí z výběrového šetření, je třeba počítat s nutností udělat při analýze obyvatelstva v České republice určité kompromisy. Zejména při vyhodnocování zcela unikátních údajů ad-hoc modulu sladění rodinného a pracovního života, například co se týká podrobnosti výsledků z demografických hledisek. Z toho důvodu budou v následujícím textu místy používány desetileté věkové skupiny, bude v některých výstupech analyzováno jenom vzdělání dle klasifikace ISCED 2011 na úrovni 3 a vyšší, případně budou zobrazeny jenom údaje za ženskou část populace.

Obecně bylo uplatňováno pravidlo, aby výsledky interpretované v článku byly co nejspolehlivější. Proto

například nejsou zobrazeni muži, u nichž měla péče o dítě výrazný vliv na zaměstnání. V populaci jich nebylo tolik, aby bylo možné na základě výběrového šetření získat spolehlivé populační odhady za jednotlivé možné změny uskutečněné v zaměstnání. I přesto bylo v případech analýzy ad-hoc modulu místy třeba pracovat s odhady označenými jako méně spolehlivé, na jejich místě je v tabulkách pro korektnost uvedeno v horním indexu „n“ značící nižší spolehlivost odhadu, jinak by například nebylo možné interpretovat situaci s rozlišením dle věku či vzdělání a spousta zajímavých skutečností by zůstala skryta. Současně pomlčka v těchto tabulkách samozřejmě neznamená, že odpověď ve výběrovém šetření vůbec nikdo neuvedl, nicméně byla velice raritní. V otázkách, u kterých je některá odpověď hodnocena pomlčkou, protože nelze udělat populační odhad za danou odpověď, samozřejmě ani součet relativních čísel za ostatní odpovědi nedává sto procent. Doplněk do sta procent by bylo možné interpretovat jako podíl populace uvádějící odpovědi, u kterých je pomlčka.

Tyto drobné kompromisy jsou vyváženy tím, kolik nových prakticky využitelných informací ad-hoc modul o životě současných rodin v České populaci přináší, i když interpretovat tyto výsledky je samozřejmě místy potřeba s určitou dávkou opatrnosti. Na závěr je třeba dodat, že dítětem, o které respondent pečuje, je v rámci ad-hoc modulu myšlena osoba mladší patnácti let bez rozlišení, zda se jedná o dítě vlastní, partnerovo, adoptované anebo v pěstounské péči (Eurostat, 2020).

Ekonomická aktivita, zaměstnanost, klasifikace vzdělávání a zaměstnání

V příspěvku jsou často používány pojmy ekonomická aktivita a zaměstnanost. Populace se člení na zaměstnané, což jsou zjednodušeně lidé patnáctiletí a starší, kteří v referenčním týdnu pracovali za úplatu alespoň jednu hodinu, nebo byli dočasně ve svém zaměstnání nepřítomni. Nezaměstnaní jsou potom ti, kteří nesplňují to, co je řečené u zaměstnaných, dále jsou schopni nastoupit do práce do dvou týdnů po uplynutí referenčního týdne a práci aktivně hledají. Ekonomicky aktivní populace je součtem zaměstnaných a nezaměstnaných. Ekonomicky neaktivní populace jsou všichni ostatní, jako například starobní a invalidní důchodci, studenti a žáci, osoby na rodičovské dovolené nebo v domácnosti (Eurostat, 2018; ČSÚ, 2004).

V příspěvku jsou kromě absolutních čísel uvedeny také míry ekonomické aktivity a zaměstnanosti. Výpočet vychází z metodiky Českého statistického úřadu (ČSÚ, 2020a). Míra ekonomické aktivity se vypočte jako podíl osob ekonomicky aktivních z populace 15letých a starších, míra zaměstnanosti jako podíl počtu zaměstnaných na počtu všech osob starších 15 let, míry neaktivity ekvivalentně z osob celkem a míry nezaměstnanosti z počtu ekonomicky aktivních. Jedná se o specifické míry s rozlišením dle věku, pohlaví a vzdělání, uváděné jsou v procentech.

Rozčlenění vzdělání vychází z klasifikace ISCED 2011. Dle metodiky Eurostatu jsou rozlišovány stupně 0 až 8 (ČSÚ, 2016). V příspěvku je také použita klasifikace ISCO-08, rozlišující hlavní třídy zaměstnání (ČSÚ, 2018).

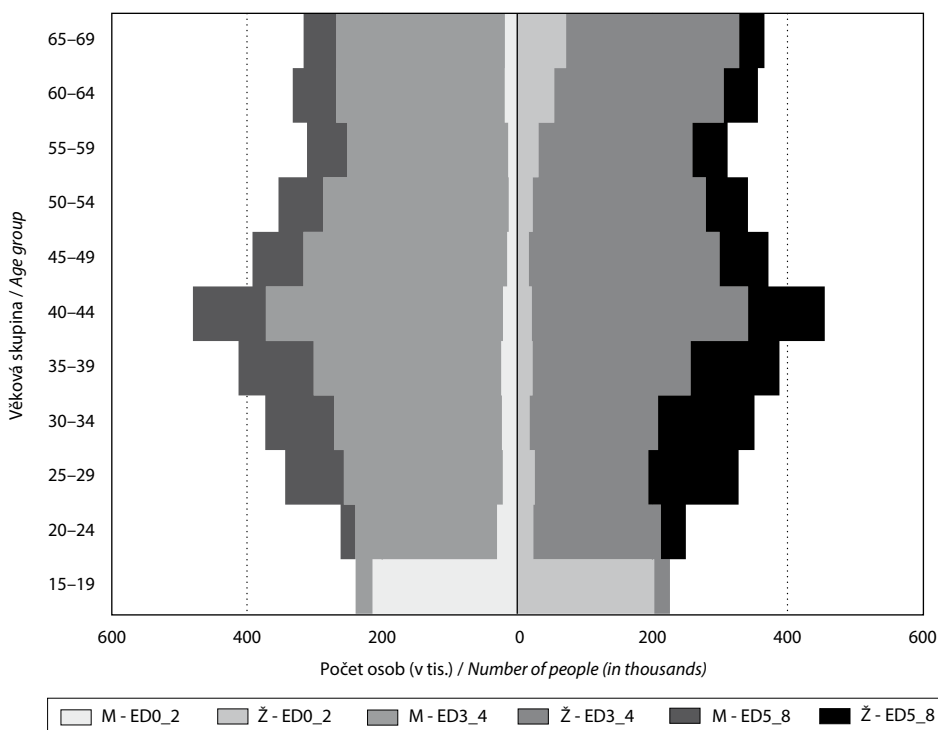
EKONOMICKÁ AKTIVITA A ZAMĚSTNANOST POPULACE Z HLEDISKA VĚKOVÉ, POHLAVNÍ A VZDĚLANOSTNÍ STRUKTURY POPULACE

Tato část se věnuje rozčlenění populace České republiky dle věku, pohlaví, nejvyššího dosaženého vzdělání, ekonomické aktivity a zaměstnanosti.

Na grafu 1 a v tab. 1 je možné vidět rozlišení populace dle dosaženého vzdělání. Je patrné, že v generacích mladších je podstatně častější situace, kdy osoba dokončí terciární vzdělání. Důvodem je kromě zvěšujícího se zájmu o terciárně vzdělané na pracovním trhu samozřejmě také současná lepší dostupnost studia na vysoké škole, oproti minulosti. V předchozím

Graf 1: Skladba obyvatelstva České republiky ve věku 15–69 let podle vzdělání v roce 2018

Demographic structure of the population of the Czech Republic aged 15–69 in 2018 by education level

Pozn.: ED0_2 = úroveň 0–2 z klasifikace ISCED 2011; ED3_4 = úroveň 3–4 z klasifikace ISCED 2011; ED5_8 = úroveň 5–8 z klasifikace ISCED 2011.

Note: ED0_2 = level 0–2 in ISCED 2011 classification; ED3_4 = level 3–4 in ISCED 2011 classification; ED5_8 = level 5–8 in ISCED 2011 classification.

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování.

Source: Authors based on Eurostat data.

Tab. 1: Populace České republiky v roce 2018 od 15 do 69 let dle dosaženého vzdělání (v %)

Population of the Czech Republic between the ages of 15 and 69 in 2018 by education level (in %)

Věk / Age	Muži / Men			Ženy / Women		
	ED0_2	ED3_4	ED5_8	ED0_2	ED3_4	ED5_8
15–19	89,6	10,5	0,0	89,7	10,3	0,0
20–24	11,5	80,2	8,3	9,5	75,7	14,8
25–29	6,2	68,5	25,3	7,9	51,2	40,8
30–34	6,1	66,6	27,2	5,2	54,1	40,6
35–39	5,7	67,2	27,0	5,8	60,3	33,9
40–44	4,4	73,1	22,5	4,7	70,4	24,9
45–49	3,8	76,9	19,2	4,6	76,0	19,5
50–54	3,5	77,7	18,7	6,7	75,0	18,2
55–59	4,3	76,5	19,1	10,1	73,2	16,7
60–64	5,6	75,1	19,3	15,3	70,5	14,2
65–69	5,8	78,8	15,3	19,7	70,1	10,2
Celkem / Total 15–69	10,8	69,7	19,5	13,7	64,1	22,2

Pozn.: ED0_2 = úroveň 0–2 z klasifikace ISCED 2011; ED3_4 = úroveň 3–4 z klasifikace ISCED 2011; ED5_8 = úroveň 5–8 z klasifikace ISCED 2011.

Note: ED0_2 = level 0–2 in ISCED 2011 classification; ED3_4 = level 3–4 in ISCED 2011 classification; ED5_8 = level 5–8 in ISCED 2011 classification.

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování.

Source: Authors based on Eurostat data.

režimu mohly být stěžejní, zejména u některých oborů, i názorové postoje studentů, případně jejich rodičů (ČSÚ, 2020b). Dnes je situace pro studenty jednodušší, přijetí na vysokou školu závisí na předpokladech pro studium daného studenta, tedy jestli složí přijímací zkoušky, nebo ne.

Více terciárně vzdělaných obyvatel u těchto mladších generací je obecně mezi ženami než mezi muži, a to v procentuálním i v absolutním vyjádření. Žen kolem třiceti let s terciárním vzděláním je již aktuálně více než čtyřicet procent populace. U mužů má ve stejném věku dokončené terciární vzdělání zhruba čtvrtina populace. U nejstarších generací je to naopak, dříve bylo více terciárně vzdělaných mužů a podstatně více žen, které nedosáhly ani sekundárního vzdělání.

Ve věkovém intervalu mezi 15 a 19 lety samozřejmě většina populace ještě nestáčila sekundární vzdělání ukončit. Podobná situace je u osob mezi 20 a 24 lety, kdy zatím jen menší část z nich dosáhla terciárního vzdělání.

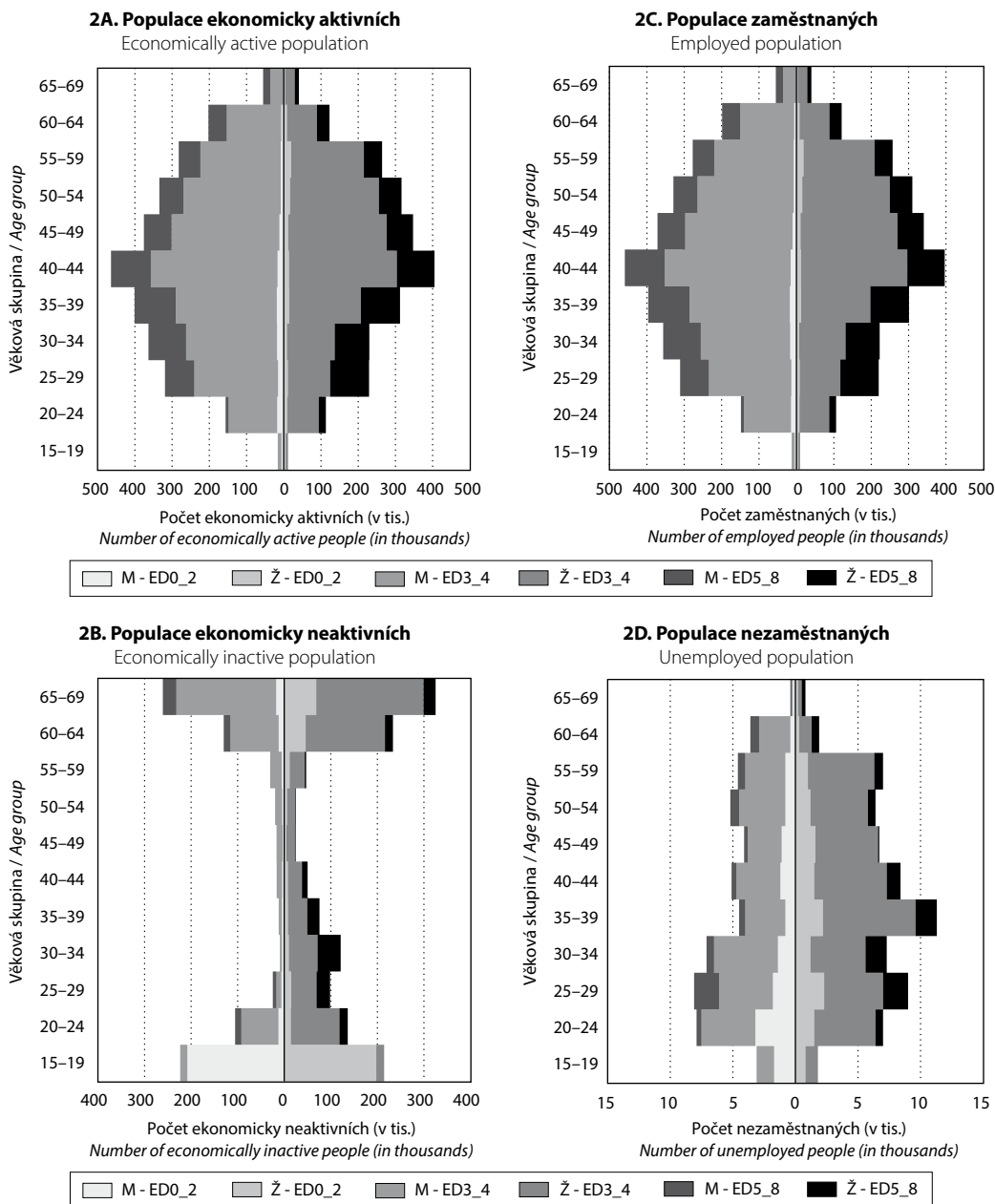
V České republice je nejvíce ekonomicky aktivních lidí mezi 25 až 59 lety (graf 2a). Vysokoškoláci zažívají prudký růst ve věku 25 až 29 let, tedy když po dokončení vysoké školy většina z nich odchází do zaměstnání, tento nárůst pokračuje i v kategorii 30 až 34 let.

Je pravděpodobné, že vzhledem ke kulturním zvyklostem týkajících se péče o dítě i v současnosti částečně přetrvává stereotyp, že žena vystupuje jako hlavní osoba v partnerství starající se o dítě (Kuchařová – Pechlová, 2016). Dokazuje to i počet zaměstnaných a počet ekonomicky aktivních ve věku 30 až 40 let, kde je větší zastoupení mužů než žen.

U ekonomicky neaktivní populace je jak u vzdělaných s maturitou, tak i bez ní, vidět, že nejvíce lidí je neaktivních hned po absolvování školy. To je pravděpodobně způsobeno tím, že tyto osoby dále nastupují do dalšího vzdělávání, a tím pádem se stávají studenty, kteří spadají do kategorie ekonomicky neaktivních. Další výrazný nárůst zažívají až v předdůchodovém věku, to může být způsobeno odchodem do zákonného

Graf 2: Skladba obyvatelstva České republiky v roce 2018

Demographic structure of the population of the Czech Republic in 2018

Pozn.: ED0_2 = úroveň 0–2 z klasifikace ISCED 2011; ED3_4 = úroveň 3–4 z klasifikace ISCED 2011; ED5_8 = úroveň 5–8 z klasifikace ISCED 2011. Data z grafů 2A–2D jsou obsažena v příloze.

Note: ED0_2 = level 0–2 in ISCED 2011 classification; ED3_4 = level 3–4 in ISCED 2011 classification; ED5_8 = level 5–8 in ISCED 2011 classification. Data from graphs 2A–2D are in the appendix.

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování.

Source: Authors based on Eurostat data.

nebo i předčasného starobního důchodu mnohých osob. Od 65 let věku je ekonomicky neaktivních nejvyšší počet, a to z toho důvodu, že většina osob je v tomto věku již ve starobním důchodu, a automaticky tedy spadá do kategorie ekonomicky neaktivních.

I zde je vidět větší počet ekonomicky neaktivních žen mezi 30 a 40 lety. Naopak například ekonomicky neaktivních mužů s terciárním vzděláním je v tomto věku velmi málo. Rozdíly mezi pohlavími jsou téměř smazány kolem 50 let věku, kdy je málo ekonomicky neaktivních jak mužů, tak žen.

Není překvapivé, že počet nezaměstnaných je vyšší u osob s nižším než terciárním vzděláním. Zároveň se zde opakuje stejný trend, a sice že počet nezaměstnaných mužů je vyšší pouze těsně po dokončení vysokoškolského vzdělání. Z grafu 2d je také viditelné, že počet nezaměstnaných žen je nejvyšší ve věkové kategorii 35 až 39 let. Důvodem může být již zmiňovaná péče o rodinu. Pokud žena vychovává dítě a pobírá rodičovský příspěvek, spadá do kategorie ekonomicky neaktivních. V momentě, kdy přestane rodičovský příspěvek pobírat a začne si hledat práci, se z ekonomicky neaktivní stane ekonomicky aktivní, avšak nezaměstnaná osoba, která si hledá aktivně práci. To může být důvodem vysokého počtu nezaměstnaných žen právě ve věku 35 až 39 let.

Na grafech 3 až 6 je možné vidět specifické míry ekonomické aktivity a neaktivity, zaměstnanosti a nezaměstnanosti v České republice v roce 2018. Muži jsou vzhledem k zachování přehlednosti při rozlišování populace dle vzdělání vyneseni směrem dolů ododorovné osy. Výsledky potvrzují některé skutečnosti, které se zdály pravděpodobné již na základě absolutních čísel.

Je patrné, že ve středním věku je ekonomická aktivity u obou pohlaví vysoká, zatímco aktivity v nižších a vyšších věkových skupinách je menší. To dokazuje i graf měr ekonomické neaktivity, kde nejvyšší hodnoty připadají právě na nejmladší a nejstarší věkové skupiny.

Na základě grafu 3 je možné konstatovat, že z hlediska ekonomické aktivity jsou na tom nejhůře lidé s nejnižším vzděláním. Míry nezaměstnanosti u nejméně vzdělaných lidí jsou ve většině věkových skupin také suverénně nejvyšší.

Obecně lze z grafů vyčíst, že čím vyšší je dosažené vzdělání, tím vyšší jsou míry ekonomické aktivity a zaměstnanosti. Osoby s terciárním vzděláním vykazují

po dosažení 60 let podstatně vyšších měr ekonomické aktivity a zaměstnanosti než jejich vrstevníci s nižším vzděláním. Pro tyto osoby je evidentně výhodné být ekonomicky aktivní i v pokročilém věku. Zároveň pro ně není tak obtížné pracovat i ve vyšším věku, jelikož, jak je obecně známo, častěji pracují na pozicích, které nevyžadují fyzickou aktivitu, nýbrž pouze intelektuální schopnosti. Mají tak výhodu oproti svým vrstevníkům, kteří celý život vykonávali nějakou fyzicky náročnou práci, a z toho důvodu v tomto pokročilém věku už na další pracovní uplatnění nemají sílu a místo toho pobírají starobní důchod. Zajímavá je odchylka u ekonomické aktivity žen ve věkové skupině těsně po dosažení 30 let věku. Důvodem pravděpodobně může být skutečnost, že ženy s vyšším vzděláním rodí děti v průměru o něco později než zbytek ženské populace (Fiala a kol., 2015).

Na závěr této části je možné obecně shrnout, že v populaci se zvětšuje podíl lidí s dokončeným terciárním vzděláním. Tito lidé sice déle studují a vstupují tak na pracovní trh většinou později, nicméně vykazují vysokou ekonomickou aktivitu i zaměstnanost, kterou si na rozdíl od zbytku populace částečně zachovávají i po dosažení 60 let věku. U žen však vyšší ekonomická aktivity může souviset také s tím, že terciárně vzdělané ženy mají v průměru o něco méně dětí než zbytek populace (Rychtaříková, 2004).

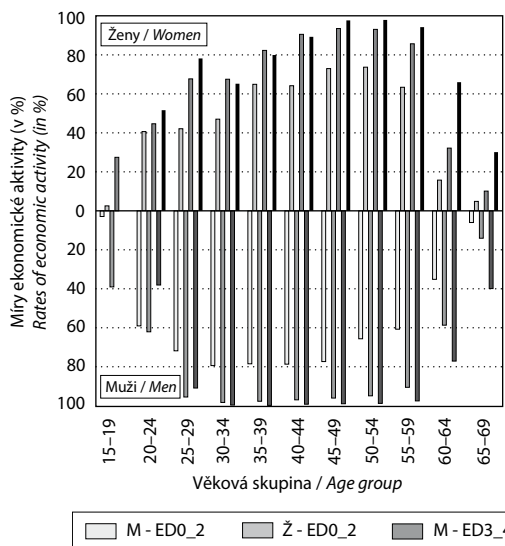
SLADĚNÍ RODINNÉHO A PRACOVNÍHO ŽIVOTA

Tato část příspěvku se věnuje výstupům získaných z ad-hoc modulu výběrového šetření pracovních sil, kterým bylo v roce 2018 právě sladění rodinného a pracovního života.

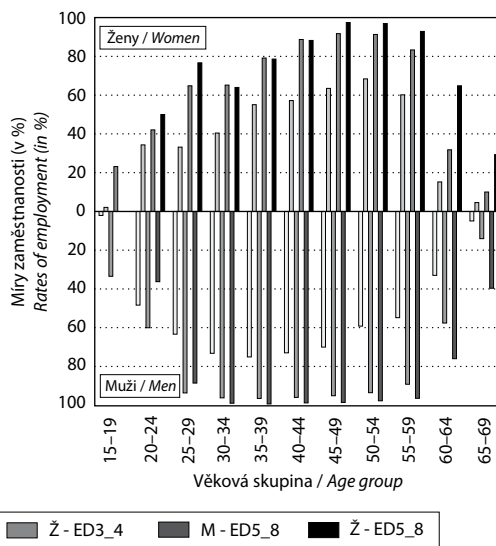
Díky výsledkům tohoto modulu je (za předpokladu akceptování výše v metodologii popsáných kompromisů, jako je používání desetiletých věkových skupin) možné podívat se na populaci, která se stará o dítě mladší 15 let z různých v České republice zatím publikačně nedostatečně oceněných pohledů. Mezi ty patří například využívání služeb péče o děti, flexibilita pracovní doby u lidí s dětmi, překážky ve sladování rodinného a pracovního života nebo vliv dítěte na zaměstnání.

Problematika není důležitá jenom pro pracovní trh z hlediska lidských zdrojů a toho, zda je výhodné

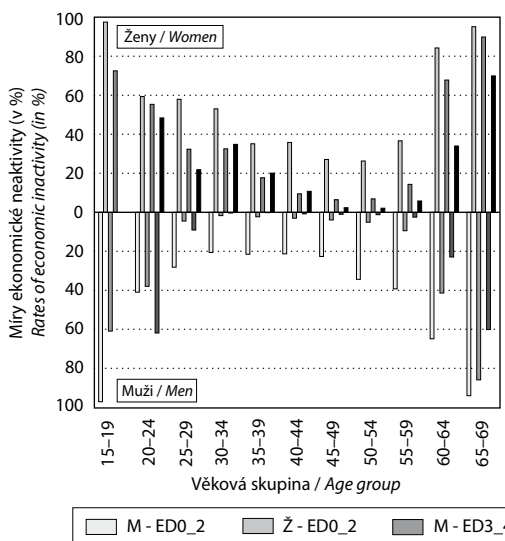
Graf 3: Specifické míry ekonomické aktivity v České republice v roce 2018 / Age-specific rates of economic activity in the Czech Republic in 2018

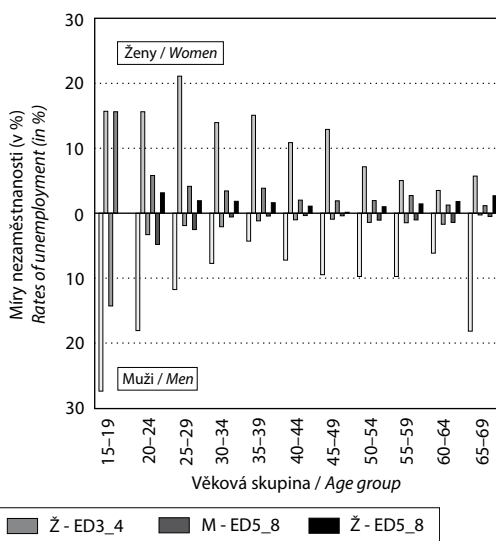
Graf 5: Specifické míry zaměstnanosti v České republice v roce 2018 / Age-specific rates of employment in the Czech Republic in 2018

Graf 4: Specifické míry ekonomické neaktivity v České republice v roce 2018 / Age-specific rates of economic inactivity in the Czech Republic in 2018

Graf 6: Specifické míry nezaměstnanosti v České republice v roce 2018 / Age-specific rates of unemployment in the Czech Republic in 2018

Pozn.: ED0_2 = úroveň 0–2 z klasifikace ISCED 2011; ED3_4 = úroveň 3–4 z klasifikace ISCED 2011; ED5_8 = úroveň 5–8 z klasifikace ISCED 2011. Data z grafú 3–6 jsou obsažena v příloze.

Note: ED0_2 = level 0–2 in ISCED 2011 classification; ED3_4 = level 3–4 in ISCED 2011 classification; ED5_8 = level 5–8 in ISCED 2011 classification. Data from graphs 3–6 are in the appendix.

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování.

Source: Authors based on Eurostat data.

nabízet v rámci benefitů flexibilní pracovní místa nebo firemní mateřskou školkou. Je důležitá i z hlediska vývoje obyvatelstva obzvláště vzhledem k aktuálně se zvyšující jednoduchosti v České republice (Hašková a kol., 2019). Protože právě ekonomická situace a obtížnost skloubení péče o dítě se zaměstnáním může nepochybně vést k úpravě reprodukčních plánů. Není neobvyklé, že skutečně realizovaná reprodukce bývá nižší než plánovaná (Testa, 2011).

Prvním tématem této části je flexibilita pracovní doby za účelem péče o dítě. Nejdříve je populace rozdělena podle věku, pohlaví a vzdělanostní úrovně, následně jsou odpovědi na otázku možnosti flexibility pracovní doby seříděny podle pohlaví a hlavní třídy zaměstnání.

Z tab. 2 je vidět několik zajímavých skutečností. Například ženy s dokončeným terciárním vzděláním uváděly v průměru vyšší flexibilitu pracovní doby. To může být způsobeno obecnou povahou práce terciárně vzdělaných žen, která umožňuje více flexibility, ale také tím, že vzdělanější populace má na trhu práce více možností se uplatnit (ČSÚ, 2011) a tyto ženy tak mohou k péči o dítě volit práci, která jim flexibilitu umožní.

U mužů platí, že ti vzdělanější také mají větší flexibilitu pracovní doby. Nicméně oproti ženám je podstatně vyšší procento těch, kteří uvádějí, že žádnou flexibilitu v práci nemají. Je třeba říci, že toto platí i u mužů méně vzdělaných, jejichž povaha práce může být jiná. Jestli je tento rozdíl způsoben více skutečností, že si ženy před plánováním pořízení dítěte, i třeba za cenu nižšího příjmu, najdou práci, která flexibilitu umožňuje nebo jestli je to již zmíněnými společenskými stereotypy, kdy žena vystupuje jako hlavní osoba v partnerství starající se o dítě a dostává se jí díky tomu v tomto pohledu větší benevolence ze strany zaměstnavatelů, samozřejmě není možné na základě výsledků VŠPS zhodnotit.

U tab. 3 věnující se flexibilitě pracovní doby podle hlavní třídy zaměstnání nejsou uvedeny kvůli nespolehlivosti výsledků dvě kategorie, které vykonává málo lidí. První jsou zaměstnanci v ozbrojených silách a druhou kategorií jsou kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybařství. Rozdíly mezi pohlavími jsou potvrzeny i v rozlišení podle hlavních tříd zaměstnání, a i zde platí, že podstatně vyšší flexibilitu pracovní doby za účelem péče o dítě uvádějí ženy. Mezi hlavní třídy zaměstnání, kde je flexibilita

Tab. 2: Zaměstnanci podle flexibility pracovní doby za účelem péče o dítě dle vzdělání (v %)

Employees and the possibility of using flexible working hours to care for a child by education level (in %)

Věková skupina Age group	Ženy / Women			Muži / Men		
	Většinou možné Generally possible	Možné zřídka Rarely possible	Žádná flexibilita No working time flexibility	Většinou možné Generally possible	Možné zřídka Rarely possible	Žádná flexibilita No working time flexibility
ISCED úroveň 3–4 / ISCED level 3–4						
25–34	61,0	25,5	13,4	33,6	34,6	31,4
35–44	51,5	34,1	14,3	31,7	39,2	29,0
45–54	42,1	37,2	20,2	33,3	34,3	32,0
18–64	51,9	33,0	15,1	32,6	36,9	30,6
ISCED úroveň 5–8 / ISCED level 5–8						
25–34	75,5	18,3	6,2 ⁿ	51,9	35,0	12,6 ⁿ
35–44	58,6	27,8	13,0	46,3	37,0	16,5
45–54	49,8	36,0	14,1 ⁿ	39,8	36,5	23,8
18–64	61,0	26,6	11,9	46,5	36,7	16,7

Pozn.: n = nižší spolehlivost populačního odhadu.

Note: n = lower reliability of population estimate.

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování.

Source: Authors based on Eurostat data.

Tab. 3: Zaměstnanci podle flexibility pracovní doby za účelem péče o dítě dle hlavní třídy zaměstnání (v %)

Employees and the possibility of using flexible working hours to care for a child by job class (in %)

Hlavní třída zaměstnání <i>Classes of occupation by major groups</i>	Většinou možné <i>Generally possible</i>	Možné zřídka / <i>Rarely possible</i>	Žádná flexibilita / <i>No working time flexibility</i>	Většinou možné <i>Generally possible</i>	Možné zřídka / <i>Rarely possible</i>	Žádná flexibilita / <i>No working time flexibility</i>
	Ženy / <i>Women</i>			Muži / <i>Men</i>		
Zákonodárci a řídicí pracovníci / <i>Managers</i>	73,6	19,7 ⁿ	6,7	52,8	29,5	16,9
Specialisté / <i>Professionals</i>	56,4	28,7	14,5	45,8	37,3	16,5
Techničtí a odborní pracovníci / <i>Technicians and associate professionals</i>	60,2	27,0	12,3	44,8	33,1	21,8
Úředníci / <i>Clerical support workers</i>	64,7	25,5	9,6	41,0	35,0	24,0
Pracovníci ve službách a prodeji / <i>Service and sales workers</i>	46,6	36,7	16,0	34,4	34,7	29,8
Řemeslníci a opraváři <i>Craft and related trades workers</i>	42,9	41,2	15,9	30,1	39,4	30,5
Obsluha strojů a zařízení, montéři / <i>Plant and machine operators and assemblers</i>	32,6	41,4	25,3	19,5	39,1	40,9
Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci / <i>Elementary occupations</i>	53,5	31,0	15,2	24,8	43,7	31,5
Celkem / <i>Total</i>	54,3	31,2	14,5	36,0	36,6	27,4

Pozn.: n = nižší spolehlivost populačního odhadu.

Note: n = lower reliability of population estimate.

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování.¹⁾

Source: Authors based on Eurostat data.

nejvyšší, je možné zařadit kategorie zákonodárců a řídicích pracovníků, specialistů, technických a odborných pracovníků a úředníků. Vyšší flexibilitu pracovní doby udávaly i ženy, které jsou zaměstnány jako pomocné a nekvalifikované pracovnice. Naopak muži ve stejné kategorii mají flexibilitu druhou nejnižší. Podstatně nejhůře jsou na tom s flexibilitou u obou pohlaví lidé pracující jako obsluha strojů a zařízení, případně montéři.

Druhou zkoumanou oblastí zájmu je využívání služeb péče o děti, která je zaměřená pouze na ženskou část populace, a to konkrétně na matky starající se o dítě. V otázkách je tedy zjišťováno, zda pečující matka využívá služeb péče o děti. Všechny výsledky jsou roztrženy podle dosaženého vzdělání ženy. Následuje ještě doplňující tabulka, která zjišťuje ekonomickou aktivitu žen, jež nevyužívají služeb péče o děti.

Tab. 4: Ženy starající se o dítě dle využívání služeb péče o děti a vzdělání (v %)

Female population with children according to their use of childcare services and by education level (in %)

Věková skupina Age group	Využily pro všechny nebo některé z dětí Used for all or for some children	Využily pro všechny děti Used for all children	Využily pro některé z dětí / Used for some children	Nevyužily / Not used
ISCED úroveň 0–2 / ISCED level 0–2				
25–34	55,7	35,1	20,3	44,3
35–44	52,2	33,2	19,4	47,4
45–54	26,1	26,1	-	76,1
18–64	51,3 ⁿ	33,4 ⁿ	17,8	48,7 ⁿ
ISCED úroveň 3–4 / ISCED level 3–4				
25–34	55,2	43,6	11,6	44,7
35–44	55,9	40,5	15,4	44,1
45–54	31,3	22,5	8,7	68,7
18–64	51,9	38,8	13,1	48,1
ISCED úroveň 5–8 / ISCED level 5–8				
25–34	39,0	27,5	11,4	61,1
35–44	67,1	51,7	15,4	33,0
45–54	36,5	20,8	15,6	63,2
18–64	53,8	40,0	13,9 ⁿ	46,2

Pozn.: n = nižší spolehlivost populačního odhadu.

Note: n = lower reliability of population estimate.

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování.

Source: Authors based on Eurostat data.

Tab. 5: Ženy starající se o dítě nevyužívající služeb péče o děti dle ekonomické aktivity a zaměstnanosti (v %)

Female population with children who do not use childcare services according to economic activity and employment (in %)

Věková skupina Age group	Populace celkem Total population	Aktivní populace Active persons	Zaměstnaná populace Employed persons	Nezaměstnaná populace Unemployed persons	Neaktivní populace Inactive persons
25–34	50,0	30,3	29,7	42,7 ⁿ	68,5
35–44	40,8	36,1	36,1	34,1 ⁿ	61,4
45–54	67,6	65,4	65,6	59,3 ⁿ	-
18–64	47,6	39,0	38,9	40,6	67,5

Pozn.: n = nižší spolehlivost populačního odhadu.

Note: n = lower reliability of population estimate.

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování.

Source: Authors based on Eurostat data.

Tab. 4 a 5 se věnují využívání služeb péče o děti. Nejprve je třeba u těchto tabulek znovu upozornit na fakt, že ve výstupech z ad-hoc modulu není známo, v jakém věku se přesně dítě nachází, což může být důvodem, proč ženy kolem 50 let využívají služby

péče o děti podstatně méně. Jejich dítě již může být ve věku, kdy je více samostatné. Naopak například ženy terciárně vzdělané mezi 25 a 34 lety pravděpodobně služby péče o dítě nevyužívají vzhledem k nízkému věku dítěte. Jak již bylo zmíněno výše,

terciárně vzdělání mají dítě v průměru později než méně vzdělaná populace. Naopak ve věkovém intervalu mezi 35 a 44 lety využívají těchto služeb velice často.

Jinak je možné konstatovat, že matky, které využívají služeb péče o děti, jich většinou využijí pro všechny své děti. Těch, které tyto služby využijí pouze pro některé z dětí, je méně. Při rozlišení využívání těchto služeb dle vzdělání matky je rozdíl, kromě již výše zmíněných terciárně vzdělaných žen, také u méně vzdělaných ve věku kolem padesáti let, kde nejméně vzdělané ženy používají služby péče o dítě o několik procentních bodů méně.

Co se týká rozlišení využívání těchto služeb z hlediska ekonomické aktivity a zaměstnanosti, která je vidět v tab. 5, je zřejmé, že nepřekvapivě nejméně jich využívají ženy ekonomicky neaktivní. Tyto ženy mají více času na to, aby péči poskytovaly dítěti ony samy, a z toho důvodu nepotřebují využívat jiných služeb péče o dítě.

Následující tabulky se věnují tématu překážek, které zaměstnané populaci brání ve sladování rodinného

a pracovního života. Opět jsou všechny odpovědi rozděleny dle věku, pohlaví a kategorie dosaženého vzdělání.

V tab. 6 a 7 je vidět, že většina lidí nepovažuje překážky ve sladění pracovního a rodinného života za výrazné a volí odpověď „žádná překážka“, muži o trochu méně často než ženy. Mezi nejčastější překážky uvádějí vzdělanější lidé spíše náročnost jejich práce než například nedostatečnou podporu ze strany dalších lidí na pracovišti nebo nepředvídatelné a obtížné úkoly v práci. Náročnost jednotlivých úkolů nebo nepředvídatelné úkoly může zaměstnanec uvádět do většího stresu a nepohody a z toho důvodu mu může bránit ideálně sladovat rodinný a pracovní život. V případě, že zaměstnanec tyto překážky netíží, cítí větší psychickou pohodu a je tak schopný lépe zvládat společně rodinu i práci. Překážky jako dlouhá pracovní doba nebo dlouhé dojíždění do zaměstnání znamenají více času stráveného prací a méně času pro rodinu. S tím souvisí i energie, která delším časem v práci, zaměstnanec ubývá a má jí tak méně pro péči o rodinu.

Tab. 6: Zaměstnaná populace podle hlavní překážky ve sladování rodinného a pracovního života – ženy (v %)

Employed population according to major obstacles to work-life balance – women (in %)

Věková skupina Age group	Dlouhá pracovní doba / Long working hours	Nepředvídatelné nebo obtížné úkoly v práci Unpredictable or difficult work schedules	Dojíždění do práce Long commute	Náročná nebo vyčerpávající práce Demanding or exhausting job	Nedostatečná podpora od zaměstnavatele nebo kolegů Lack of support from employers and colleagues	Jiné / Other	Žádná překážka None
ISCED úroveň 3–4 / ISCED level 3–4							
25–34	3,8 ⁿ	6,4	2,2 ⁿ	2,6 ⁿ	6,9	4,4 ⁿ	73,8
35–44	7,0	6,3	3,0	4,8	5,1	2,6	70,9
45–54	5,2 ⁿ	5,4 ⁿ	2,2 ⁿ	5,8 ⁿ	2,8 ⁿ	3,1 ⁿ	75,6
18–64	5,8	6,1	2,6	4,7	5,0	3,1	72,7
ISCED úroveň 5–8 / ISCED level 5–8							
25–34	4,4 ⁿ	3,5 ⁿ	3,9 ⁿ	2,6 ⁿ	2,6 ⁿ	4,2 ⁿ	79,0
35–44	6,5	4,2	3,4 ⁿ	8,3	2,5 ⁿ	3,8 ⁿ	71,1
45–54	6,8 ⁿ	5,1 ⁿ	-	8,5 ⁿ	-	-	70,4
18–64	5,9	4,3	3,4	6,9	2,4 ⁿ	4,2	72,6

Pozn.: n = nižší spolehlivost populačního odhadu.

Note: n = lower reliability of population estimate.

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování.

Source: Authors based on Eurostat data.

Tab. 7: Zaměstnaná populace podle hlavní překážky ve sladování rodinného a pracovního života – muži (v %)

Employed population according to major obstacles to work-life balance – men (in %)

Věková skupina Age group	Dlouhá pracovní doba / Long working hours	Nepředvídatelné nebo obtížné úkoly v práci Unpredictable or difficult work schedules	Dojíždění do práce Long commute	Náročná nebo vyčerpávající práce Demanding or exhausting job	Nedostatečná podpora od zaměstnavatele nebo kolegů Lack of support from employers and colleagues	Jiné / Other	Žádná překážka None
ISCED úroveň 3–4 / ISCED level 3–4							
25–34	5,3 ⁿ	12,1	4,4 ⁿ	5,9 ⁿ	4,3	2,8 ⁿ	65,3
35–44	6,3	9,7	3,9	6,2	4,8	0,9	68,1
45–54	7,9 ⁿ	11,1 ⁿ	3,5 ⁿ	6,4 ⁿ	3,5 ⁿ	1,8 ⁿ	65,6
18–64	6,4	10,6	4,0	6,3	4,2	1,6	66,9
ISCED úroveň 5–8 / ISCED level 5–8							
25–34	5,4 ⁿ	6,8 ⁿ	3,2 ⁿ	6,7 ⁿ	-	-	75,3
35–44	7,9	7,4	6,0	12,8	1,9	-	63,0
45–54	7,9 ⁿ	5,2 ⁿ	5,0 ⁿ	8,2 ⁿ	-	-	73,0
18–64	7,1	6,9	5,0	10,3	1,5 ⁿ	1,0 ⁿ	68,1

Pozn.: n = nižší spolehlivost populačního odhadu.

Note: n = lower reliability of population estimate.

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování.

Source: Authors based on Eurostat data.

Tab. 8: Ženy zaměstnané podle vlivu péče o dítě na zaměstnání (v %)

Employed women according to the impact of care on employment (in %)

Věková skupina Age group	Změna za účelem zvýšení příjmu Any change to increase income	Změna práce nebo zaměstnavatele Change of job or employer	Přechod v práci na méně namáhavé úkoly / Less demanding tasks in job	Rodičovská dovolená Family leave	Zkrácení pracovní doby Reduction of working time	Jiné / Other	Žádný vliv No effects
ISCED úroveň 3–4 / ISCED level 3–4							
25–34	1,7 ⁿ	8,8	2,5 ⁿ	11,0	10,5	7,9	57,6
35–44	-	5,6	1,6 ⁿ	1,7 ⁿ	6,4	7,3	77,3
45–54	-	4,9 ⁿ	-	-	7,6 ⁿ	3,4 ⁿ	81,5
18–64	0,7 ⁿ	6,3	1,8	3,7	7,5	6,9	73,3
ISCED úroveň 5–8 / ISCED level 5–8							
25–34	-	-	-	31,9	17,4	5,0 ⁿ	42,4
35–44	1,2 ⁿ	5,4	1,8 ⁿ	2,3 ⁿ	12,6	6,1	70,4
45–54	-	-	-	-	7,6 ⁿ	6,4 ⁿ	80,9
18–64	0,9 ⁿ	3,8	1,9 ⁿ	8,9	13,0	5,9	65,6

Pozn.: n = nižší spolehlivost populačního odhadu.

Note: n = lower reliability of population estimate.

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování.

Source: Authors based on Eurostat data.

Posledním tématem této části jsou změny, ke kterým u zaměstnaných žen došlo v zaměstnání vzhledem k péči o dítě.

Tab. 8 ukazuje, že vliv péče o dítě na zaměstnání ve smyslu změny práce nebo zaměstnavatele častěji uváděly méně vzdělané ženy. Ženy terciárně vzdělané pak například častěji uvedly, že z důvodu péče o dítě zkrátily pracovní dobu. S určitou mírou opatrnosti je tak možné říci, že zatímco u vzdělanějších žen častěji jejich práce umožňuje pouze redukcí hodin v jejich aktuálním zaměstnání, méně vzdělaným ženám toto tak často umožněno není a musejí si najít jinou práci. Samozřejmě se to odvíjí od typu zaměstnání, tedy v jakém oboru a na jaké pozici žena pracuje. Na některých pozicích je totiž změna pracovní doby možná a na některých naopak ne. U méně vzdělaných žen je navíc častější žádný vliv než u terciárně vzdělaných žen. To je pravděpodobně dáno tím, že terciárně vzdělané ženy si mohou snadněji zkrátit pracovní dobu a když tu možnost mají, tak ji využijí. Ženy, které tuto možnost nemají, si raději více rozmyslí, jestli dělat nějakou větší změnu v pracovním životě, a tak raději nic nemění a péče o dítě tak nemá žádný vliv na jejich zaměstnání.

ZÁVĚR

Výsledkem vlastní analýzy je několik zajímavých skutečností. Ukázalo se, že počet i podíl terciárně vzdělaných osob v populaci roste, což bylo dokázáno tím, že v mladších věkových kategoriích je zastoupení této vzdělanostní úrovně mnohem větší než v těch starších. Zatímco mužů ve věku 30 let je terciárně vzdělaných zhruba čtvrtina z nich, u žen je to více než 40 procent. Terciárně vzdělané osoby vykazovaly vyšší ekonomickou aktivitu i zaměstnanost, a to bez ohledu na věk, kromě nejmladší věkové skupiny, která ještě terciární vzdělávání neukončila. U nejstarších věkových skupin byl rozdíl v ekonomické aktivitě terciárně vzdělaných oproti ostatním ještě podstatně výraznější. Při sladění rodinného a pracovního života bylo opět potvrzeno, že terciárně vzdělaní mají lepší pracovní podmínky, které jim umožňují vyšší flexibilitu

Poděkování

Príspevek vznikl za podpory Grantové agentury České republiky v rámci projektu „Ekonomika úspěšného stárnutí“ GAČR 19-03984S a současně za podpory Interní grantové soutěže Vysoké školy ekonomické v Praze v rámci projektu „Natalitní politika v České republice“ F4/7/2020.

pracovní doby oproti ostatním vzdělanostním skupinám. Vyšší flexibilita je dávana ženám než mužům. Ženy, které se starají o dítě, využívají ve většině věkových a vzdělanostních kategoriích služby péče o dítě alespoň z 50 %. Ty, které tyto služby nevyužívají, jsou buď ve vyšším věku nad 45 let, nebo se jedná o mladé ženy s terciárním vzděláním. Naopak ty, které tyto služby využívají, je obvykle využívají pro všechny své děti. Většina populace neidentifikovala zásadní překážky při sladění rodinného a pracovního života ani nějaký vliv péče o dítě na zaměstnání. Lze však pozorovat rozdíly ve sladění na základě vzdělanostních skupin.

Na základě shrnutých výsledků analýzy je možné uvažovat, že vyšší počet terciárně vzdělaných lidí v populaci, jejichž ekonomická aktivita je vysoká, může částečně z ekonomického hlediska kompenzovat snižující se počet osob v produktivním věku. Na druhou stranu je důležité nezapomínat na to, že vzdělanější lidé mají v průměru méně dětí než lidé s nižším vzděláním. Kvůli nižší porodnosti je ale naopak riziko, že se počty produktivních budou v budoucnu snižovat. Z analyzovaných údajů o službách péče o dítě je důležité myslet na to, že zde existují rozdíly v poskytovaných službách, a to především podle věku dítěte. Je zřejmé, že jednoleté dítě nebude potřebovat stejné služby jako patnáctiletý školák. Je tedy potřeba brát v úvahu, že poskytované služby péče o dítě jsou velmi různorodé.

Z výše řečeného je jasné, že v důsledku specifik, kterými se terciárně vzdělaní lidé liší od ostatních, s sebou změna vzdělanostní struktury populace přináší navzájem související demografické i ekonomické změny. Těmto změnám je třeba věnovat v současnosti stále větší pozornost zejména vzhledem k aktuální tvorbě nových politik, protože se dá vzhledem k situaci se vzdělaností u mladých lidí do budoucna očekávat jejich prohlubování. Na základě jednoduché analýzy, která byla provedena v tomto příspěvku, je například již možné do budoucna očekávat stále se zvětšující poptávku po flexibilních úvazcích nebo po službách předškolní péče. Z toho důvodu by se aktuálně měla začít co nejintenzivněji podporovat jejich dostupnost.

Literatura

- ČSÚ. 2004. *Sociální vývoj. Ekonomická aktivita* [online]. Praha: Český statistický úřad. [cit. 31.10.2020]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/13-2105-05-v_letech_2000_az_2004-4_3_ekonomicka_aktivita>.
- ČSÚ. 2011. *Význam vzdělání pro trh práce v ČR (analýza)* [online]. Praha: Český statistický úřad. [cit. 1.12.2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/23203246/analyza_vzdelani.pdf/885d8a85-75a6-4c5b-961e-787aea2eb39e?version=1.0>.
- ČSÚ. 2016. *Klasifikace vzdělání (CZ-ISCED 2011)* [online]. Praha: Český statistický úřad. [cit. 11.11.2019]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/23169548/cz-isced+2011.pdf/fa446ca2-e212-4dd8-a61e-a80a3152f7cb?version=1.0>>.
- ČSÚ. 2018. *Klasifikace zaměstnání (CZ-ISCO)* [online]. Praha: Český statistický úřad. [cit. 25.11.2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/23172001/metodicka_prirucka_1.pdf/1607eef6-476b-47b6-af64-a426699ac52a?version=1.0>.
- ČSÚ. 2019. *Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS)* [online]. Praha: Český statistický úřad. [cit. 9.12.2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/vykazy/vyberove_setreni_pracovnich_sil>.
- ČSÚ. 2020a. *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS – Metodika* [online]. Praha: Český statistický úřad. [cit. 5.12.2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zam_vsps>.
- ČSÚ. 2020b. *Vysoké školství od roku 1968 do roku 1989* [online]. Praha: Český statistický úřad. [cit. 31.10.2020]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20534966/w-3314a5.pdf/4d7ff259-22fe-486a-9544-62cd57e70e83?version=1.0>>.
- Eurostat. 2018. *Labour force survey – Statistics Explained* [online]. [cit. 5.12.2019]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_labour_force_survey>.
- Eurostat. 2019. *Reconciliation between work and family life Labour Force Survey (LFS) ad-hoc module 2018* [online]. QUALITY REPORT, 2019 Ed. [cit. 22.2.2021]. Dostupné z: <<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/7870049/10159907/KS-FT-19-006-EN-N.pdf/49232e21-106f-308f-8dc6-fd75b30ded86?t=1570616104000>>.
- Eurostat. 2020. *Labour force survey – metadata* [online]. [cit. 2.2.2020]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/employ_esms.htm>.
- Evropská komise. 2017. *Směrnice o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem rodičů a pečujících osob* [online]. [cit. 18.11.2019]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:84205176-2b39-11e7-9412-01aa75ed71a1.0023.01/DOC_1&format=DOC>.
- Fiala, T. – Langhamrová, J. – Langhamrová, J. – Cséfalvaiová, K. 2015. Plodnost v České republice podle vzdělání a rodinného stavu. In: *Reprodukce lidského kapitálu*, Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze.
- Hašková, H. – Dudová, R. – Pospíšilová, K. 2019. Kde se berou jedináčci? Faktory související s jednodětností v ČR. *Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje*, roč. 61, č. 2/2019, s. 93–110.
- Koschin, F. 2005. *Kapitoly z ekonomické demografie*. Praha: Oeconomica.
- Kuchařová, V. – Psychlová, K. 2016. *Výzkum zájmu rodičů o motivační otcovskou dovolenou* [online]. Praha: VÚPSV, v.v.i. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_411.pdf>.
- MPSV. 2019. *Jak zlepšit život mladým rodinám a zvýšit porodnost? Ministryně Maláčová má plán*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí (tisková zpráva aktuálně nedostupná po aktualizaci webových stránek ministerstva).
- MPSV. 2020. *Předčasný odchod do důchodu jde do finále!* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. [cit. 5.2.2020]. Dostupné z: <<https://www.mpsv.cz/web/cz/-/predcasny-odchod-do-duchodu-jde-do-finale>>.
- Pechholdová, M. 2011. Zdraví jako lidský kapitál. In: *Reprodukce lidského kapitálu*, Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze.
- Rychtaříková, J. 2004. Změny v generační plodnosti v České republice se zaměřením na vzdělání žen. *Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje*, roč. 46, č. 2/2004, s. 77–90.
- Testa, M. R. 2012. *Family Sizes in Europe: Evidence from the 2011 Eurobarometer Survey*. European Demographic Research Paper No. 2/2012.

FILIP HON

Je absolventem Fakulty informatiky a statistiky VŠE v Praze. Od roku 2018 je členem Katedry demografie VŠE v Praze a výzkumným pracovníkem VÚPSV v Praze. Zabývá se demografickým prognózováním, výzkumem plodnosti a sociální ochranou.

MICHAELA KADLECOVÁ

Je absolventkou Fakulty informatiky a statistiky VŠE v Praze. Od roku 2020 je členkou Katedry demografie VŠE v Praze a zabývá se demografickým stárnutím populace a jeho ekonomickými a sociálními důsledky.

JITKA LANGHAMROVÁ

Vystudovala Vysokou školu ekonomickou v Praze. V současnosti je vedoucí Katedry demografie na Fakultě informatiky a statistiky na Vysoké škole ekonomické v Praze. Specializuje se na výzkum v oblasti stárnutí populace, sociální a regionální demografii. Je autorkou řady odborných knih, výzkumných studií a učebních textů.

Příloha / Appendix

Data pro graf 2a: Demografická struktura České republiky v roce 2018 (populace ekonomicky aktivních, počty osob) / Demographic structure in the Czech Republic in 2018 (economically active population, number of people)

Věk / Age	Pohlaví – ISCED / Sex – ISCED					
	M – ED0_2	Ž – ED0_2	M – ED3_4	Ž – ED3_4	M – ED5_8	Ž – ED5_8
15–19	6,2	5,1	9,8	6,4	–	–
20–24	17,7	9,6	130,2	84,4	8,3	19,1
25–29	15,3	10,9	224,8	113,6	79,0	104,6
30–34	18,1	8,6	244,2	128,3	101,2	93,0
35–39	18,6	14,6	271,1	192,6	111,2	105,1
40–44	16,6	13,8	340,4	289,9	107,0	101,2
45–49	11,6	12,4	289,5	264,2	74,6	70,7
50–54	8,2	16,8	260,7	238,7	65,3	60,9
55–59	8,2	19,9	215,7	195,3	58,1	49,0
60–64	6,5	8,6	146,4	80,8	49,4	33,4
65–69	1,1	3,5	35,1	26,0	19,3	11,2

Data pro graf 2b: Demografická struktura České republiky v roce 2018 (populace ekonomicky neaktivních, počty osob) / Demographic structure in the Czech Republic in 2018 (economically inactive population, number of people)

Věk / Age	Pohlaví – ISCED / Sex – ISCED					
	M – ED0_2	Ž – ED0_2	M – ED3_4	Ž – ED3_4	M – ED5_8	Ž – ED5_8
15–19	208,1	197,7	15,3	16,9	–	–
20–24	12,3	14,0	79,6	104,5	13,5	17,9
25–29	6,0	15,0	10,6	54,3	7,9	29,2
30–34	4,7	9,7	4,3	61,8	0,4	49,7
35–39	5,1	7,9	6,5	41,4	0,2	26,4
40–44	4,5	7,7	10,7	30,3	0,9	12,2
45–49	3,4	4,6	12,0	18,3	0,8	1,7
50–54	4,3	6,0	14,1	17,7	0,8	1,3
55–59	5,3	11,5	22,5	32,6	1,5	3,0
60–64	12,0	46,0	103,3	170,3	14,7	17,2
65–69	17,3	68,7	214,3	230,4	29,1	26,0

Data pro graf 2c: Demografická struktura České republiky v roce 2018 (populace zaměstnaných, počty osob)

Demographic structure in the Czech Republic in 2018 (employed population, number of people)

Věk / Age	Pohlaví – ISCED / Sex – ISCED					
	M – ED0_2	Ž – ED0_2	M – ED3_4	Ž – ED3_4	M – ED5_8	Ž – ED5_8
15–19	4,5	4,3	8,4	5,4	0,0	0,0
20–24	14,5	8,1	125,9	79,5	7,9	18,5
25–29	13,5	8,6	220,5	108,9	77,0	102,6
30–34	16,7	7,4	239,1	123,9	100,6	91,3
35–39	17,8	12,4	267,9	185,2	110,7	103,4
40–44	15,4	12,3	336,9	284,1	106,6	100,1
45–49	10,5	10,8	286,8	259,2	74,3	70,6
50–54	7,4	15,6	257,0	234,1	64,6	60,3
55–59	7,4	18,9	212,5	190,0	57,5	48,3
60–64	6,1	8,3	143,9	79,8	48,7	32,8
65–69	0,9	3,3	35,0	25,7	19,2	10,9

Data pro graf 2d: Demografická struktura České republiky v roce 2018 (populace nezaměstnaných, počty osob)

Demographic structure in the Czech Republic in 2018 (unemployed population, number of people)

Věk / Age	Pohlaví – ISCED / Sex – ISCED					
	M – ED0_2	Ž – ED0_2	M – ED3_4	Ž – ED3_4	M – ED5_8	Ž – ED5_8
15–19	1,7	0,8	1,4	1,0	–	–
20–24	3,2	1,5	4,3	4,9	0,4	0,6
25–29	1,8	2,3	4,3	4,7	2,0	2,0
30–34	1,4	1,2	5,1	4,4	0,6	1,7
35–39	0,8	2,2	3,2	7,4	0,5	1,7
40–44	1,2	1,5	3,5	5,8	0,4	1,1
45–49	1,1	1,6	2,7	5,0	0,3	0,1
50–54	0,8	1,2	3,7	4,6	0,7	0,6
55–59	0,8	1,0	3,2	5,3	0,6	0,7
60–64	0,4	0,3	2,5	1,0	0,7	0,6
65–69	0,2	0,2	0,1	0,3	0,1	0,3

Data pro graf 3: Specifické míry ekonomické aktivity v České republice v roce 2018

Age-specific rates of economic activity in the Czech Republic in 2018

Věk / Age	Pohlaví – ISCED / Sex – ISCED					
	M – ED0_2	Ž – ED0_2	M – ED3_4	Ž – ED3_4	M – ED5_8	Ž – ED5_8
15–19	2,9	2,5	39,0	27,5	–	–
20–24	59,0	40,7	62,1	44,7	38,1	51,6
25–29	71,8	42,1	95,5	67,7	90,9	78,2
30–34	79,4	47,0	98,3	67,5	99,6	65,2
35–39	78,5	64,9	97,7	82,3	99,8	79,9
40–44	78,7	64,2	97,0	90,5	99,2	89,2
45–49	77,3	72,9	96,0	93,5	98,9	97,7
50–54	65,6	73,7	94,9	93,1	98,8	97,9
55–59	60,7	63,4	90,6	85,7	97,5	94,2
60–64	35,1	15,8	58,6	32,2	77,1	66,0
65–69	6,0	4,8	14,1	10,1	39,9	30,1

Data pro graf 4: Specifické míry ekonomické neaktivity v České republice v roce 2018

Age-specific rates of economic inactivity in the Czech Republic in 2018

Věk / Age	Pohlaví – ISCED / Sex – ISCED					
	M – ED0_2	Ž – ED0_2	M – ED3_4	Ž – ED3_4	M – ED5_8	Ž – ED5_8
15–19	97,1	97,5	61,0	72,5	–	–
20–24	41,0	59,3	37,9	55,3	61,9	48,4
25–29	28,2	57,9	4,5	32,3	9,1	21,8
30–34	20,6	53,0	1,7	32,5	0,4	34,8
35–39	21,5	35,1	2,3	17,7	0,2	20,1
40–44	21,3	35,8	3,0	9,5	0,8	10,8
45–49	22,7	27,1	4,0	6,5	1,1	2,3
50–54	34,4	26,3	5,1	6,9	1,2	2,1
55–59	39,3	36,6	9,4	14,3	2,5	5,8
60–64	64,9	84,2	41,4	67,8	22,9	34,0
65–69	94,0	95,2	85,9	89,9	60,1	69,9

Data pro graf 5: Specifické míry zaměstnanosti v České republice v roce 2018

Age-specific rates of employment in the Czech Republic in 2018

Věk / Age	Pohlaví – ISCED / Sex – ISCED					
	M – ED0_2	Ž – ED0_2	M – ED3_4	Ž – ED3_4	M – ED5_8	Ž – ED5_8
15–19	2,1	2,1	33,5	23,2	–	–
20–24	48,3	34,3	60,0	42,1	36,2	50,0
25–29	63,4	33,2	93,7	64,9	88,6	76,7
30–34	73,2	40,4	96,2	65,2	99,0	64,0
35–39	75,1	55,1	96,5	79,1	99,4	78,6
40–44	73,0	57,2	96,0	88,7	98,8	88,3
45–49	70,0	63,5	95,1	91,8	98,5	97,5
50–54	59,2	68,4	93,5	91,3	97,7	96,9
55–59	54,8	60,2	89,2	83,4	96,5	92,9
60–64	33,0	15,2	57,6	31,8	76,0	64,8
65–69	4,9	4,6	14,0	10,0	39,7	29,3

Data pro graf 6: Specifické míry nezaměstnanosti v České republice v roce 2018

Age-specific rates of unemployment in the Czech Republic in 2018

Věk / Age	Pohlaví – ISCED / Sex – ISCED					
	M – ED0_2	Ž – ED0_2	M – ED3_4	Ž – ED3_4	M – ED5_8	Ž – ED5_8
15–19	27,4	15,7	14,3	15,6	–	–
20–24	18,1	15,6	3,3	5,8	4,8	3,1
25–29	11,8	21,1	1,9	4,1	2,5	1,9
30–34	7,7	14,0	2,1	3,4	0,6	1,8
35–39	4,3	15,1	1,2	3,8	0,4	1,6
40–44	7,2	10,9	1,0	2,0	0,4	1,1
45–49	9,5	12,9	0,9	1,9	0,4	0,1
50–54	9,8	7,1	1,4	1,9	1,1	1,0
55–59	9,8	5,0	1,5	2,7	1,0	1,4
60–64	6,2	3,5	1,7	1,2	1,4	1,8
65–69	18,2	5,7	0,3	1,2	0,5	2,7

Statistika: Statistics and Economy Journal

is professional double-blind peer reviewed open access journal included in the citation database of peer-reviewed literature Scopus (since 2015), in the Web of Science Emerging Sources Citation Index (since 2016), and in other international databases of scientific journals. Since 2011, *Statistika* has been published quarterly in English only.

100th year of the series of professional statistics and economy journals of the State Statistical Service in the Czech Republic: *Statistika* (since 1964), *Statistika a kontrola* (1962–1963), *Statistický obzor* (1931–1961) and *Československý statistický věstník* (1920–1930).

Adress:

Journal of Statistika | Czech Statistical Office | Na padesátém 81 | 100 82 Prague 10 | Czech Republic
E-mail: statistika.journal@czso.cz | phone: [+420] 274 054 299 | fax: [+420] 274 052 133 | www.czso.cz/statistika_journal